

УДК 17.024.4:11.61(471)

ГУДКОВ Сергій, к. філос. н., доцент кафедри філософських та соціальних наук Київського національного торговельно-економічного університету

ФІЛОСОФІЯ ЕКОНОМІКИ: ПРАКСЕОЛОГІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ

Розглянуто праксеологічні аспекти сучасних філософських досліджень проблеми економічної реальності в Україні та шляхи взаємодоповнюваності та взаємозбагачення економічної теорії та філософії у межах такого наукового напрямку, як "філософія економіки".

Ключові слова: філософія економіки, економічна сфера, економічна картина світу, економічна онтологія, економічна гносеологія, економічна етика, філософія грошей, праксеологія.

Гудков С. Философия экономики: праксеологическое значение для Украины. Рассмотрены праксеологические аспекты современных философских исследований проблемы экономической реальности в Украине и пути взаимодополнения и взаимобогащения экономической теории и философии в рамках такого научного направления, как "философия экономики".

Ключевые слова: философия экономики, экономическая сфера, экономическая картина мира, экономическая онтология, экономическая гносеология, экономическая этика, философия денег, праксеология.

Постановка проблеми. Філософські проблеми співвідношення економічної теорії та практики, різних галузей науки між собою в Україні набувають актуальності в процесі осягнення та реагування на глобальні виклики сучасного динамічного світу. Спостерігаються дві суперечливі тенденції вирішення глобальної соціокультурної кризи. З одного боку, це намагання гармонізувати відносини між людьми шляхом переосмислення підходів до кооперації, надання нового імпульсу світовій економіці тощо, а з іншого – торгіві, релігійні та інші протистояння, які часто перетворюються на конфлікти, що отримують небажані асоціальні форми. У зв'язку з цим особливо гостро постає проблема розвитку такого наукового напрямку, як філософія економіки з метою подолання наслідків соціально-економічної кризи в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Філософія економіки є досить молодим напрямом у вітчизняній науці. Його створення спрямоване на об'єднання зусиль українських філософів, економістів

та інших науковців для формування сучасної моделі, спільних підходів до реформування української економіки, виявлення пріоритетів її розвитку залежно від конкретно-історичних умов.

Проблему філософського визначення ідеалів і норм, онтологічних принципів економічної науки розглянуто С. Синяковим, Е. Юрченко в науковій статті "Філософія та економічна наука" [1]. Проблему неможливості простого перенесення досвіду та інститутів західного суспільства без урахування національних особливостей розкрито в праці А. Мазаракі та С. Волосович "Домінанти інституційної модернізації фінансової системи України" [2]. Усунення держави зі сфери управління призвело до переоцінки саморегулюючого механізму ринку і руйнування цілісної системи ефективного управління соціально-економічними процесами. Ця проблема набула актуалізації в науковій розвідці М. Рогози "Системные подходы к формированию стратегических решений инновационного развития экономики" [3]. Ю. Карпенко в праці "Парадигма модернізації економіки: становлення та розвиток" пов'язує успішний економічний розвиток українського суспільства з поняттям "соціальний капітал" та розкриває його [4]. Наукова проблема успішної модернізації та побудови соціально ефективної економіки в Україні знайшла відображення в статті К. Бужимської "Модернізація економіки України в умовах глобалізації: основні тенденції та проблеми" [5] тощо.

Окреслене коло проблем та закладений теоретичний фундамент для їх вирішення знаходяться в межах різних філософських та економічних теорій. Але для подолання кризових явищ цього недостатньо. Ефективне вирішення поставлених проблем можливе лише на стику різних галузей науки. Проте економічні проблеми з використанням комплексу філософських знань (онтологічних, гносеологічних, етичних тощо) та інших наукових підходів (психологічних, політологічних, соціологічних, культурологічних тощо) у сучасній науковій літературі досліджено недостатньо.

Метою статті є показ праксеологічного значення такого наукового напрямку, як філософія економіки для вирішення герменевтичної проблеми розуміння між філософами та економістами в процесі створення ефективно соціально спрямованої моделі економічного розвитку України.

Матеріали та методи. Теоретичну основу дослідження становить праксеологічний підхід, що вимагає розробки програми комплексних наукових досліджень умов, засобів і принципів ефективної діяльності людини в економічній сфері. Під час дослідження використано герменевтичний, феноменологічний, синергетичний та інші методологічні філософські підходи.

Результати дослідження. В межах філософії економіки економічна сфера України розглядається як сфера самореалізації українців,

а процес матеріального виробництва – як одна з основних форм їх практики. В праці [6] автори аналізують основні проблеми філософії економіки та зазначають, що "...філософський підхід до економічного життя передбачає висвітлення фундаментальних тенденцій і закономірностей відношень людини з природою, а також відносин людини до людини в процесі трудової діяльності" [6, с. 85]. У вступному слові до праці [7] А. Мазаракі стверджує, що філософія економіки, "...визначаючи суспільну взаємообумовленість різних типів поділу та кооперування людської діяльності, перспективи її змін, вирішує не тільки методологічне, але й світоглядне завдання. Вона надає систему координат, "малює" картини економічної реальності, створює орієнтири, завдяки яким людська особистість може визначати "моделі" власної життєвої поведінки, створювати необхідні та різноманітні умови для свого існування та розвитку" [7, с. 8].

Розглядаючи проблему співвідношення філософії та економічної науки, С. Синяков та Е. Юрченко [1] стверджують, що "...філософські ідеї та принципи завжди були механізмами з'єднання світогляду з змістом і методологічними елементами економічного пізнання. Філософські знання обґрунтовують ідеали і норми, онтологічні принципи економічної науки, забезпечують включення суспільно-історичних уявлень в економічний контекст життя суспільства" [1, с. 154]. На їх думку, філософія економіки розглядає систему господарювання як багатовимірний, суперечливий, об'ємний світ. Специфіка філософського знання допомагає піднятися над зовнішнім, буденним аналізом поверхових явищ та їх властивостей, проникнути в сутність глибинних економічних процесів, які неможливо збагнути ні досвідом, ні практикою, оскільки вони виходять за межі раціонального осягнення [1, с. 514]. Тільки філософія надає можливість вийти за межі наукової раціональності. Некласична онтологія розуму визнає неможливість теоретичного охоплення реальності у вигляді замкнених економічних, політичних, духовних та інших систем.

Т. Ящук аналізує господарство як предмет сучасної практичної філософії і в своєму дослідженні спирається на тезу, що "...пошук філософією ХХ ст. нових концептуальних світоглядних засад, що відповідали б новим викликам, які постали перед людством, змусив повному подивитися на актуальність практичної філософії, порушити питання про суттєве розширення й оновлення її предметного поля, поняттєвого апарату, методологій дослідження. Одним з напрямків практичної філософії, який наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. становить особливий інтерес, є філософське осмислення економіки" [8, с. 24].

Ю. Карпенко стверджує, що розвиток суспільства "...характеризується складністю, оскільки у ньому здійснюються різні за характером і змістом види суспільної діяльності: економічна, соціально-побутова, політична, релігійна, естетична та інші, що окрес-

люється відповідним видом суспільних відносин, у рамках яких відбувається закономірним порядком та чи інша суспільна діяльність. Зокрема, в економічній сфері – це використання інновацій для розвитку виробничо-технологічної бази, ринку товарів і послуг, джерелом якого є соціальний капітал" [4, с. 56]. Саме ця складність, розгляд суспільства як складної самоорганізованої системи вимагає від наукового співтовариства використання праксеологічного підходу до його пізнання, коли обмеженість спеціальних методів кожної окремої науки долається їх комплексним використанням.

Онтологічну проблему буття української економіки чомусь намагаються вирішувати в межах спрощеної дихотомії "планова економіка" – "ринкова економіка". Вважається, що ринкова економіка упорядковує економічну сферу сучасного суспільства, а планова була притаманна попереднім етапам соціального розвитку. Хоча реально вони успішно співіснують та взаємодоповнюють одна одну. Зважаючи на те, що оточуючий нас світ набагато складніший, ніж наші уявлення про нього, ми навчимося переходити від простого до складного, від дилем до трилем, полілем – тоді наші економічні моделі розвитку України стануть більш адекватними світу реальному (альтернативному, багатополюсному), а не віртуальному, штучно створеному окремою людиною (безальтернативному, моністичному), а ризик помилок – значно меншим.

Парадигма планової економіки спирається ще на античну "економію" Аристотеля як певну сукупність правил ведення домашнього господарства. Ці правила регламентували процес управління чоловіком жінками, дітьми, рабами та власністю з метою забезпечення природних потреб родини. Натуральне (природне) господарство мало сприяти *моральному вдосконаленню* громадян міста-поліса. Ринок розглядався філософом як джерело моральної деградації людини, оскільки багатство руйнує у людей відчуття міри. Аристотель вважав виробництво товарів для обміну (ринку) з метою накопичення грошей неприродним.

Упродовж історичного розвитку людство сформувало велику кількість форм організації економічної діяльності. Одним із завдань філософії економіки є виявлення цієї різноманітності залежно від специфіки історичних та соціокультурних факторів. "Філософія, відповідаючи на запити сучасності, серед різноманіття галузей людської екзистенції звертається, насамперед, до тих, які постають пріоритетними в межах визначеного відрізка суспільного поступу. Такою галуззю є економіка як комплекс відносин між людьми у процесі їх перетворювальної господарської діяльності" [9, с. 70]. До основних форм організації людської діяльності А. Приятельчук відносить натуральне та товарне виробництво, планову організацію економіки, ринкову економіку, господарство та бізнес. Науковець зазначає, що

"...означені форми тією чи іншою мірою наявні й у сучасному економічному просторі, розвиваються та комбінуються залежно від соціокультурних та історичних особливостей конкретного суспільства" [9, с. 77].

Буття кожної культури має багато основ, серед яких філософсько-світоглядна займає одне з домінуючих положень. "Сучасна європейська цивілізація ґрунтується на ментальних формах, орієнтованих на зовнішній світ, на ставлення до природи як об'єкта перетворення і тим самим, в кінцевому підсумку, її знищення" [10, с. 359]. М. Степико в своїй праці "Культурно-господарські пріоритети України" висловлює думку, що "...навіть чи можна вважати прийнятними для України спроби наздогнати розвинені країни Заходу, наслідуючи їх, тобто запозичуючи їх технології, ідеї, спосіб життя. Таке запозичення може бути однією з умов, але не вирішальним фактором розв'язання проблеми вибору шляхів поступу України" [10, с. 359]. І дійсно, українська ментальність має принципову спрямованість на внутрішній, духовний світ, що відбивається на розумінні шляхів подальшого економічного розвитку. Чи має наша держава ставати частиною якогось іншого світу, набувати його стандартів, чи треба зберегти власну унікальність, неповторність. На це філософське питання ще необхідно надати відповідь. Практика свідчить, що існують держави, які прямують власним шляхом (США, Китай, Скандинавські країни та ін.), зберегли національну специфіку і залишилися успішними в глобалізованому світі.

Філософський розгляд буття економічної реальності доповнюється аналізом такого напрямку філософії економіки, як *економічна гносеологія*. Проблема істини є головною в економічній гносеології. У процесі пізнання зміст поняття "економіка" еволюціонує від давньогрецької аристотелівської "ойкономії" через "політичну економію" А. Сміта як вчення про закономірності виробництва, розподілу й обміну матеріальних благ у суспільстві до сучасного "економіксу". Під економіксом мається на увазі *суспільна*, економічна наука про використання обмежених економічних ресурсів або управління ними для максимального задоволення необмежених матеріальних потреб людей та суспільства загалом. За визначенням Дж. Робінсон, економікс аналізує людську поведінку як співвідношення між певними цілями та обмеженими засобами, що мають альтернативні можливості застосування. Економікс є теоретичною базою бухгалтерії, фінансів, маркетингу, менеджменту та інших конкретних економічних наук. Найтісніше економікс взаємодіє з економетрикою, а також з історією, соціологією, політологією, культурологією, психологією, етнографією, антропологією, оскільки, за словами Дж. Кейнса, *жодна риса людської натури чи створених людьми інститутів не повинна бути поза увагою економістів* [11].

Так само, як поняття "економіка" еволюціонує і поняття "ринок". Щодо України, то багато вчених пов'язують її майбутнє з ринковою економікою та ринковими відносинами. За допомогою шокової терапії сьогодні намагаються вивести національну економіку з кризи. Але ж забувають, що терміни "ринок" та "ринкові відносини" це багато в чому "...метафори, за якими криються особливі моделі економічного розвитку різних країн і навіть цивілізацій, засновані на пріоритеті економічної свободи людини. Ці моделі ніколи не можна редукувати до капіталістичного чи якогось іншого способу виробництва. Так само, як і перехід до ринкових відносин не можна звести до якогось одного загальноживаного рецепту, навіть розробленого найвпливовішими міжнародними фінансовими установами (типу МВФ)" [10, с. 364]. В Україні процесу виробництва не приділяється достатньої уваги, що примушує українців шукати можливості самореалізації за кордоном. Виробничі відносини переважно зводяться до відносин розподілу, обміну і споживання матеріальних благ іноземного походження. Параметри нашого суспільства не визначаються системою його суспільного виробництва (матеріальне виробництво, виробництво соціальних умов існування, духовне виробництво), а нав'язуються ззовні.

Зв'язок між різними формами суспільного виробництва визначається законом суспільно-історичної виробничої домінанти, коли на кожному етапі історичного розвитку домінує відповідна складова виробництва. Такі відомі вчені, як К. Маркс, Р. Арон, Д. Белл, В. Ростоу та інші абсолютизували *матеріальне виробництво*. Вони розглядали його як рушійну силу розвитку суспільства, що знайшло відображення в "марксисті", "технологічному детермінізмі", "індустріальному суспільстві" тощо. *Духовна компонента* виробництва абсолютизувалась в наукових підходах І. Канта, Г. Гегеля, В. Віндельбанда, В. Дільтея, Г. Рікєрта, Б. Кроче та ін.

У теорії "інформаційного (постіндустріального) суспільства" вчені Д. Белл, А. Тоффлер тощо намагалися доповнити та конкретизувати підходи до розуміння сутності та ролі суспільного виробництва в історичному процесі. Основними ознаками інформаційного суспільства вважаються перехід від виробництва товарів до виробництва послуг, провідна роль в економіці, політиці та соціальній сфері теоретичних знань, переважання серед працівників професійних фахівців тощо. Але водночас в інформаційному суспільстві "...постає проблема масової неукоріненості людей в суспільному бутті та її серйозні дестабілізуючі наслідки. Феномен сучасної контркультури по суті виникає як протест проти теперішньої секулярної пустоти, нав'язливого матеріалізму і суєтності нинішнього суспільства" [12, с. 934].

Предметом філософського аналізу в межах економічної гносеології також є категорія "*гроші*". Осягнути природу і призначення

грошей можливо на основі філософського аналізу їх впливу на світоглядно-духовний світ людини. В межах корумпованого суспільства цінність людини визначається переважно її купівельною спроможністю, а первісні функції грошей значно деформуються. Людина має пізнати місце грошей у власному житті та навчитись керувати ними. Тільки тоді "в пошуках смислу життя гроші як необхідність соціокультурного буття (не тільки економічного) перетворюють абстрактні, ірраціональні бажання та надії в дещо конкретне. Гроші – це одометрний результат безкінечних пошуків смислу життя" [13, с. 706]. У деформованому суспільстві можливо купити підтримку лобістів, місце в партійних списках, посаду у владних структурах, закон, мораль, громадську думку тощо. Гроші є продуктом суспільства, за який воно має нести відповідальність. Економічна поведінка людини повинна спиратися на загальнолюдські моральні норми.

Тому однією з тенденцій розвитку сучасної філософії економіки є *етицизація економічних знань* у межах такого наукового напрямку, як *економічна етика*. Міркування щодо економічних знань потребують доповнення вимогами морально-етичного характеру, розумінням ціннісного змісту понять: "суспільне благо", "економічна свобода", "економічна доцільність", "справедлива ціна", "етика бізнесу", "норми чесного партнерства", "правила конкурентної боротьби" та багатьох інших. Е. Фромм у праці [14] зазначав, що економічна поведінка, починаючи ще з XVIII ст., відсторонилася від норм гуманістичної етики та людських цінностей, а на її керівні принципи перетворились радикальний гедонізм та безмежний егоїзм. Негативні наслідки зазначених тенденцій спостерігаються в подальшому розшаруванні людського суспільства за майновою ознакою, нераціональному використанні природних ресурсів, ставленні до людини як до засобу, а не мети тощо.

Ідею глибокого зв'язку етики, політики та економіки обґрунтовує Т. Ящук. Вона наголошує на необхідності "...не тільки вбачати в економіці базову для суспільства систему, що функціонує за власними орієнтирами й параметрами, а й розуміти пов'язаність економіки з доцільністю облаштування суспільством своєї домівки, де панували б внутрішній лад та гармонія і люди могли повноцінно відтворювати умови власного існування, – це той фундаментальний пункт, в якому етика, політика та економіка пов'язані в єдине ціле. Дотичність зазначених аспектів осмислення економічної діяльності до практичної філософії не викликає жодного сумніву" [8, с. 25].

Однак глобалізаційні світові процеси призвели до поглиблення соціально-економічної нерівності між різними країнами. На думку І. Терлецької, "домінування певних політичних суб'єктів економічними засобами та їх світове лідерство лише посилюється. Нерівність у сучасному світі має стійкий характер. Для України глобалізація

передбачає зміни у політичній сфері – ролі держави в економіці. На економічному полі держава має перетворитись із самостійного гравця на арбітра, що потребує високої якості управління економічними процесами з боку державного апарату. До важливих завдань економічної політики держави належить підтримка власного виробництва, вироблення продуктів, здатних конкурувати на сучасному світовому ринку. Це насамперед продукти інтелектуально-творчої діяльності – винаходи, ліцензії, патенти та ін." [15, с. 57].

В Україні має бути побудована соціально ефективна економіка, яка, з точки зору К. Бужимської, має бути динамічною і здатною до саморозвитку; здатною залучити до плідної праці суспільство в цілому, а не тільки один його прошарок або населення окремих регіонів чи мегаполісів; забезпечувати ефективне використання всіх виробничих ресурсів суспільства та реалізацію інтелектуального потенціалу країни на основі розвитку науки та освіти; ґрунтуватися на сучасних суспільних відносинах [5]. Цю соціальну спрямованість може забезпечити виключно держава шляхом створення реальних умов для самореалізації і саморозвитку всіх її громадян.

Необхідною умовою створення соціально спрямованої моделі розвитку економіки є подолання абсурдної ситуації в українському суспільствознавстві, яку досить точно охарактеризували В. Андрущенко та М. Михальченко [16]. Автори стверджують, що "...тенденції відчуження гуманітарних наук одна від одної набули такої сили, що, скажімо, філософ не розуміє економіста, соціолог – історика, економіст не бажає порозумітися з соціальним психологом, і навпаки" [16, с. 17]. Тому об'єднання наук про суспільство в єдину систему знання є актуальною проблемою. Не даремно в західній науковій традиції представники різних наукових напрямів іменуються докторами філософії, що відбиває зазначену єдність.

Висновки. В українській науці на межі філософії та економічної теорії виникає така перспективна галузь, як *філософія економіки*, що розглядається як складова частина прикладного філософського знання. Вона розкриває філософське розуміння змісту основних економічних категорій, які за своїм значенням виходять за сферу виключно економічної теорії. Економічна онтологія, економічна гносеологія та економічна етика є важливими її складовими.

Різні економічні підходи до створення ефективної соціально спрямованої моделі економічного розвитку України засвідчують широкий спектр філософських основ, що використовують науковці для вирішення дослідницьких завдань. Економічна культура в Україні поступово позбавляється моністичності, безальтернативності, уніфікованості та відбиває перехід до децентралізованої західної моделі існування економічного простору.

Праксеологічне значення філософії економіки полягає у створенні програм комплексних наукових досліджень умов, засобів і принципів ефективної діяльності людини в економічній сфері. Ця діяльність значною мірою залежить від світоглядних, ціннісно-цільових установок науковців і характеризується плюралізмом теоретичних і методологічних концептів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Синяков С. В., Юрченко Е. А. Філософія та економічна наука. Економіка та управління на транспорті. Київ : НТУ, 2016. Вип. 3. С. 154–160.
2. Мазаракі А., Волосович С. Домінанти інституційної модернізації фінансової системи України. Вісн. Київ. нац. торг.-екон. ун-ту. 2016. № 1. С. 5–23.
3. Рогоза Н. Е. Системные подходы к формированию стратегических решений инновационного развития экономики. Европейський вектор економічного розвитку. 2013. № 2 (15). С. 217–223.
4. Карпенко Ю. В. Парадигма модернізації економіки: становлення та розвиток. Вісн. економічної науки України. 2017. № 1 (32). С. 54–57.
5. Бужимська К. О. Модернізація економіки України в умовах глобалізації: основні тенденції та проблеми. Вісн. ЖДТУ. 2008. № 3 (45): Економічні науки. С. 45–52.
6. Базилевич В. Д., Ільїн В. В. Метафізика економіки. Київ : Знання, 2007. 718 с.
7. Філософія економіки : учеб. пособ. для высш. учеб. заведений ; отв. ред. С. В. Синяков. Київ : Альтерпрес, 2002. 384 с.
8. Яцук Т. І. Господарство як предмет аналізу в сучасній практичній філософії. Філософська думка. 2017. № 3. С. 24–40.
9. Приятельчук А. О. Структура філософії економіки. Гуманітарний вісн. ЗДА. 2012. № 48. С. 70–78.
10. Степико М. Т. Культурно-господарські пріоритети України. Феномен української культури: методологічні засади осмислення : зб. наук. праць. Київ : Фенікс. 1996. С. 357–372.
11. Економічна енциклопедія : у 3-х т. Т. 1 ; редкол. С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. Київ : Академія, 2000. 864 с.
12. Історія філософії. Словник ; за заг. ред. В. І. Ярошовця. Київ : Знання України, 2006. 1200 с.
13. Мазараки А. А., Ильин В. В. Философия денег : монография. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2004. 716 с.
14. Фромм Э. Иметь или быть? М. : Прогресс, 1986. 238 с.
15. Терлецька І. В. Взаємовплив політичної та економічної сфер в умовах глобалізації. Вісн. Київ. нац. торг.-екон. ун-ту. 2017. № 5. С. 49–60.
16. Андрущенко В. П., Михальченко М. І. Сучасна соціальна філософія. Київ : Генеза. 1998. 368 с.

Стаття надійшла до редакції 09.02.2018.

Gudkov S. Philosophy of economics: praxeological significance for Ukraine.

Background. The socio-cultural crisis in the modern world is becoming global and requires a rethinking of the philosophical and economic approaches to the problems of human cooperation, giving a new impetus to the world economy, etc. In this connection, the problem of the development of such a scientific direction as the philosophy of the economy is sharply presented to complement and enrich the economic theory and philosophy in order to overcome the consequences of the socio-economic crisis in Ukraine.

Analysis of recent research and publications. Ukrainian researchers point to the applied orientation of modern philosophy of the economy. It is based on ideals and norms, the basic principles of economic science, and the modern economic picture of the world is formed.

Materials and methods. The theoretical basis of the study is a praxeological approach to solving most economic problems. Hermeneutics, phenomenology, synergetics and some other modern philosophical approaches are considered as a methodological basis.

Results. In Ukraine, scholars use a wide range of philosophical approaches to create an effective socially oriented model of economic development of the state. Economic culture in Ukraine is gradually losing its monistic, non-alternative, uniformity, immorality, corruption, bribery and creates real conditions for self-realization and self-development of all its citizens.

Conclusion. In Ukraine, such promising branch of science as the philosophy of the economy appears on the brink of philosophy and economic theory. It is an independent branch of knowledge that provides a philosophical understanding of the content of the main economic categories. Economic ontology, economic gnoseology and economic ethics are important components of the philosophy of economics

Keywords: philosophy of economy, economic sphere, economic picture of the world, economic ontology, economic epistemology, economic ethics, philosophy of money, praxeology.

REFERENCES

1. Sinjakov S. V., Jurchenko E. A. *Filosofija ta ekonomichna nauka. Ekonomika ta upravlinnja na transporti*. Kiïv : NTU, 2016. Vip. 3. С. 154–160.
2. Mazaraki A., Volosovich S. Dominanti institucijnoï modernizacii finansovoï sistemi Ukraïni. *Visn. Kiïv. nac. torg.-ekon. un-tu*. 2016. № 1. S. 5–23.
3. Rogoza N. E. Sistemnye podhody k formirovaniju strategicheskikh reshenij innovacionnogo razvitija jekonomiki. *Єvropskij vektor ekonomichnogo rozvitku*. 2013. № 2 (15). S 217–223.
4. Karpenko Ju. V. Paradigma modernizacii ekonomiki: stanovlennja ta rozvitok. *Visn. ekonomichnoï nauki Ukraïni*. 2017. № 1 (32). S. 54–57.
5. Buzhims'ka K. O. Modernizacija ekonomiki Ukraïni v umovah globalizacii: osnovni tendencii ta problemi. *Visn. ZhDTU*. 2008. № 3 (45): Ekonomichni nauki. S. 45–52.
6. Bazilevich V. D., Il'in V. V. *Metafizika ekonomiki*. Kiïv : Znannja, 2007. 718 s.
7. *Filosofija jekonomiki : ucheb posob. dlja vyssh. ucheb. zavedenij ; otv. red. S. V. Sinjakov*. Kiïv : Al'terpres, 2002. 384 s.
8. Jashhuk T. I. *Gospodarstvo jak predmet analizu v suchasnij praktichnij filosofii*. *Filosofs'ka dumka*. 2017. № 3. S. 24–40.
9. Prijatel'chuk A. O. Struktura filosofii ekonomiki. *Gumanitarnij visn. ZDIA*. 2012. № 48. S. 70–78.
10. Stepiko M. T. *Kul'turno-gospodars'ki prioriteti Ukraïni. Fenomen ukraïns'koï kul'turi: metodologichni zasadi osmyslennja : zb. nauk. prac'*. Kiïv : Feniks. 1996. S. 357–372.
11. *Ekonomichna enciklopedija : u 3-h t. T. 1 ; redkol. S. V. Mochernij (vidp. red.) ta in. Kiïv : Akademija, 2000. 864 s.*

12. *Istorija filosofii*. Slovník ; za zag. red. V. I. Jarosšovcja. Kiiv : Znannja Ukraïni, 2006. 1200 s.
13. *Mazaraki A. A., Il'in V. V.* Filosofija deneg : monografija. Kiiv : Kiiv. nac. torg.-ekon. un-t, 2004. 716 s.
14. *Fromm Je.* Imet' ili byt'? M. : Progress, 1986. 238 s.
15. *Terlec'ka I. V.* Vzaemovpliv politichnoï ta ekonomichnoï sfer v umovah globalizacii. Visn. Kiiv. nac. torg.-ekon. un-tu. 2017. № 5. S. 49–60.
16. *Andrushhenko V. P., Mihal'chenko M. I.* Suchasna social'na filosofija. Kiiv : Geneza. 1998. 368 s.

УДК 17.021.2

БОРОВСЬКА Людмила, доцент кафедри філософських та соціальних наук Київського національного торговельно-економічного університету

ЕВРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КОНЦЕПТУ "ОСОБИСТІТЬ" В АЛЬТЕРНАТИВНИХ ДИСКУРСАХ

Досліджено постмодерністський концепт "особистість" порівняно з базовим концептом, що розроблявся на базі класичної філософсько-психологічної традиції. Зроблено висновок, що постмодерністський концепт "особистість" є герметично закритим, а концепт "особистість", що розробляється на ґрунті класичної філософської та соціально-психологічної науки, відкритий для обговорення і розвитку.

Ключові слова: особистість, цілісність, постмодернізм, розщепленість, децентрація.

Боровская Л. Эвристический потенциал концепта "личность" в альтернативных дискурсах. Исследуется постмодернистский концепт "личность" в сравнении с базовым концептом, который разрабатывался на основе классической философско-психологической традиции. Сделан вывод, что постмодернистский концепт "личность" является герметически закрытым, а концепт "личность", который разрабатывается на основе классической философской и социально-психологической науки открыт для обсуждения и развития.

Ключевые слова: личность, целостность, постмодернизм, расщепленность, децентрация.

Постановка проблеми. Постмодернізм проголосив сучасну епоху епохою радикальної плюральності, а себе – її концепцією. Іншими словами, постмодернізм претендує бути пануючою ідеологічною